

č. 1/42

Dvě války

V posledních letech bylo slyšet hlasy, že náš vžitý názor na dějiny je pochybený — jednostranně pacifický. Díváme se pryč na dějiny jako na komplex mírového života dělený caesurami válek. Správnější by pryč bylo považovat období míru za přestávky ve válce. Neboť válka je jevem stejně přirozeným mezi lidmi jako mír a nad to je procesem dějinně podstatnějším, nežli pokojné doby. Válka je zhluštěný vývoj. A války na sebe navazují.

Význam této myšlenky není v tom, že by byla ve všem správná. Není možno oddělovat mír a válku a jenom jedním z obou vykládat dějiny. Válka i mír jsou dvě střídající se tváře téhož zápasu. Mírem i válkou lze stopovat nit těchže bojů. Jenomže v míru tato stopa často zmizí, zejména nezasvěcenému pozorovateli pod dekorací diplomatické obojetnosti a politické kamufláže. Poslední mír je jasným příkladem toho, jak byla ztracena stopa skutečného vývoje a souvislost války překonané s konfliktem nadcházejícím. Je to výraznost konfliktu, jež činí z války jasnou knihu. Ve válce je jasno, kdo je s kým a co chce. Smysl a cíl vystupují na povrch, jako ponorná řeka, aby se ztratily v bludišti mírové politiky a objevily se v plném světle až ve válce příští. Nit vývoje bývá někdy velmi dlouhá a propojuje řadu válek stejnou zásadní náplní, jak jsou toho typickým příkladem války křížácké.

V tomto smyslu není tato válka výjimkou. Obsahově není současný konflikt nový. Je pokračováním. Pokračováním války světové a válek jiných. Válka světová byla bojem Němců s velmocemi, jež německo-italská žurnalistika posledních let nazývala s oblibou „staré“. Němci, kteří prošli v první polovině 19. století mohutným procesem národního sjednocení a vybíjeli si v letech 60. prvenství ve Střední Evropě, ocitli se v konkurenci několika států, jejichž velmocenská kariéra byla staršího data. Tyto tak zvané světové velmoci mohly díky své výhodné poloze a dřívější konsolidaci rozestříti svou moc a vliv po širokých oblastech světa, po územích bohatých statky a po prostorách zajišťujících sídliště pro mnohé a mnohé generace. Ve společnosti Velké Británie, Spojených Států, Ruska a Francie bylo Německo posledním u stolu. Válkou 1870 proti osamocené a tehdy vnitřně rozkolísané Francii zahájilo Německo boj o lepší místo

na světovém žebříčku. Že i Velká Británie stojí v cestě německému růstu stávalo se při různých příležitostech stále jasnějším. Srdečná Alliance byla výrazem toho, že si oba (staří) sokové uvědomili, že před nimi vyrůstá veliké společné nebezpečí. Německý postoj v konfliktu burském jasně vyjadřoval německé stanovisko k Británii. Později se snažili Němci své úmysly zastrčit, v čem jim ovšem znamenitě bránila jejich vzpurnost. Alter ego Německa, Rakousko, projevuje jasně protiruskou orientaci, zejména v konfliktech balkánských. V r. 1914 jsou Němci odhodláni vyřídít dva ze čtyř velkých odporů, Francii a Rusko. Jsou to Němci, kdo jsou takřka výhradními nositeli boje na straně protidohodové, neboť význam jejich spojenců je podřadný. Je to boj Němců, v té době organizovaných ještě ve dvou státech, v Říši a v Rakousku. Na stranu napadených se však přidávají obě anglosaské velmoci, jež si uvědomily, kam spěje vývoj. Gott strafe England, volali Němci, ale zdá se, že Bůh netrestá předvídatost, nýbrž její opak. Tak alespoň ukazuje další vývoj. Účast Británie a Ameriky rozhodla zápas v neprospěch Německa. Úspěch uvedl však Západ do optického omylu. Velkému vítězství se připisovala definitivnost, které nemělo. Až na málo jasnovidců, jako na př. Foche, si západní demokracie neuvědomovaly, že Německo bylo nikoliv poraženo, nýbrž pouze odraženo. Pro Němce bylo dvacet let míru oddychem před dalším kolem. Vůle prorazit k světové moci nebyla zlomena, nýbrž naopak sílila, jak vyzrával pocit velkoněmecké jednoty a mohutné vědomí síly.

V této válce bojuje Německo o stejnou cenu a proti stejným soupeřům. Tentokrát ho už nezarazilo ani vědomí, že bude musiti bojovat opět proti všem čtyřem. Především doufalo, do značné míry oprávněně, že se mu podaří soupeře rozdělit. Za druhé a hlavně není tentokrát Německo samo. Má dva význačné spojence, kteří prošli velmi podobným vývojem, jen poněkud později.

Itálie v r. 1914 nebyla ještě ve svém imperialistickém vývoji tak daleko, aby hledala prospěch v boji proti mocné Dohodě a proto utekla ze svých závazků k německým státům. Avšak již během války klíčí v italských kruzích nespokojenost s tím, co je slibováno. Vývoj na vlastní pěst do Istriie je viditelným počátkem vlákna, jež vedlo

č. 1/92

Itálii do dnešního konfliktu na straně Německa. Habešská kampaň je první válkou s Velkou Británií. Ve Španělsku bojuje již Osa společně a v r. 1939 je zcela jasno, na kterou stranu se chce Itálie postavit. Jen neúspěch Německa mohl ji odradit. Velké německé úspěchy v prvním roce konfliktu ji do války strhly.

Stejně je tomu s politickým vývojem Japonska. V r. 1905 si sice troufalo naznačit útokem na Rusko své stanovisko a svá přání, ale v roku čtrnáctém se připojilo k přesile Veliké Aliance a prožilo válku jako outsider. Sesílilo vnitřně a výboje do Číny, vedené pod egidou hesla Asie Asiátum, směřovaly stejně proti Rusku jako proti Británii, Sp. Státům a Francii, pro něž byla Čína „otevřených dveří“ společnou zájmovou sférou. V přítomném konfliktu stojí proti Dohodě. Vůči Ose provozovalo stejnou politiku, jako dělala Itálie vůči Německu do června 1940. Politiku menšího riska.

Na řadě jiných vojenských událostí a na desítkách událostí politických by bylo možno sledovat cestu, kterou se národově, vedeni logikou svých mocenských cílů, ubíraly do této války. Osamocené konflikty byly předpovědi zápasu univerzálního, nepřímé akce byly přípravou pro boj se zdviženým hledím. Kataklisma našich dnů je jako moře, do kterého padají peřeje válek i zrádně tiché vody mírů. S hlediska této srážky jsou předchozí konflikty událostmi dílčími, nevýmajíc válku světovou. A ve srovnání s ní je tato válka jejím rozšířením, zmohutněním, úplněním. Jeví se to jak z jejího průběhu, tak i z rozsahu a povahy.

Jako v minulé válce tak i v této začali Němci boj s velikou vojenskou převahou. Jenomže převaha byla tentokrát ještě větší, a nepřipravenost odpůrců a zejména jejich nejednotnost ještě úžasnější. Expanze německé branné moci byla v důsledku toho ještě prudší. Sedm evropských států bylo rozdrčeno krátkými nájezdy. Pod tíhou soustředěného útoku klesla i Francie, vojensky nejvýkonnější činitel minulé války na straně Dohody. Čtyři neutrální státy se „přizpůsobily“. V této válce je těžko býti neutrálem. Vzpomeňme, že po celá čtyři léta války minulé zachovalo si Holandsko a Dánsko neutralitu přes svou nešťastnou polohu u nosu šelmy. V minulé válce byla porušena neutralita jednoho jediného státu, v této je v celé Evropě pět formálních neutrální, z nichž asi jeden jediný to myslí s neutralitou vážně. Ovládali-li v minulé

válce Němci asi polovinu neruské Evropy, ovládají ji v této celou.

Jako v letech 1914-18 tak i v této válce je Evropa hlavním bojištěm. Avšak bojiště mimoevropská stala se záležitostí nesmírně vážnou. Po celý druhý rok války bylo těžiště bojů na Blízkém Východě, kde Britové bránili Egypt, Středozemní moře a cestu na Indii s neobyčejným vypětím. Přední Asie nepozbyla ostatně nikterak a nepozbude významu během konfliktu s Ruskem. Na Dalekém Východě, kde po celou minulou válku vládł poměrný klid, rozrostla se bouře, neboť po čtyři léta tam zuřila válka japonsko-čínská. Bojuje se na třech kontinentech, na mořích Atlantiku, v oceánu Tichém a Severním, na všech evropských mořích a loďstva v Indickém oceánu stojí na prahu bitev.

K omylům svádí neformálnost současného zápasu. Španělsko, výhonek Osy, třebaže ještě nezralý, je neutrální. Japonsko není ve stavu válečném s Čínou, s níž bojuje na život a na smrt, ani s Francií, které vyrvalo jednu z nejbohatších kolonií, ani s Ruskem, nejsilnějším partnerem Velké Británie a Ameriky. Ve skutečnosti jsou do konfliktu zapojeny všechny kontinenty, různou formou, ale určité a nevyhnutelně. Není lhostejných v tomto boji. Právě zde se projevuje pravda, že hranice mezi válkou a mírem jsou plynulé. Formální válka je jenom jednou formou, třebaže nejrozhodnější a vrcholnou tohoto zápasu, v němž se potýká celý svět.

Univerzálnost je význačným rysem současného zápasu. Tato světovost přináší s sebou bezohlednost v prostředcích. V této válce jsou jen zápasící a není soudců. Jen vítěz bude soudit. Není mocných neutrální, kteří by obhajovali pravidla slušného zápolení, mezinárodní právo.

Avšak i povaha a ráz této války, její technika a způsob vedení ukazuje těsnou souvislost s válkou 1914-18. Zjevy, jež byly v minulé válce na sestupu, v současné vymírají nebo již zmizely. Co válka světová napověděla, tato říká na plno. Co bylo mohutné, je ještě mohutnější.

Gen. Ludendorff napsal o minulé válce, že bylo těžko rozeznat, kde začíná a končí sféra armády a sféra lidu. Armáda a národ byly jedno. Dozrávající totalita byla nejmohtnější znakem minulé války. Nebojovala jen vojska, nýbrž národy proti národům. Armáda byla vrcholnou bojovou organizací národa, který stál za ní, pracoval a trádal pro ni. Nutno přiznat, že bylo pro příští

konflikt předvídaný, že linie totálnosti bude stoupat. Dnes se leckde i v boji stírá rozdíl mezi civilní a vojenskou armádou. Kdo je a kdo není vojákem v hořícím městě, do něhož prší bomby? Je jím dělostřelec u protiletadlového kanonu a není jím hasič u hořícího objektu, kolem něhož nepřátelská letadla hází pumy? Je jím námořník loďstva a nejsou jimi muži na obchodních lodích a ponorných minolovkách? Ve Velké Británii vyrostla celá armáda polovojáků a polocivilistů, kteří ve dne pracují a večer vojančí. Jejich úkoly jsou čistě vojenské v případě nepřátelského útoku. Válka vtáhla do svých služeb i ženy, které nyní vykonávají řadu prací, ve válce minulé prováděných jen vojáky. Válčící státy snaží se zasáhnout nejen nepřátelské armády, nýbrž i lid v zázemí. Lid pak lze napadat mnohem různějšími prostředky, než vojska. Moderní letectvo dovoluje zasáhnout i civilní obyvatelstvo zbraněmi. Ale je to jen jeden ze tří způsobů. Národ lze podlamovat i jinak. Útok na žaludek a myšlení národa je prováděn zcela systematicky. Hospodářská a psychologická válka mají nesmírný význam.

Válka psychologická je nejmladším odvětvím válečným. Je nejmodernějším výrazem totality. Morálka národa, nejenom morálka armády, byla velikou starostí vlád ve válčících státech vždy, kdykoliv válka trvala dlouho! Široké složení dnešních armád činí ostatně z morálky vojska a obyvatelstva spojitě nádobu. Hospodářské strádání, ztráty na bojištích, vojenské neúspěchy byly vždy jaksi automatickým nebezpečím pro morálku lidu. Nyní k tomu přistupuje přímé působení nepřátelské propagandy. Psychologická válka je dnes ofensivní. Rozhlas dává možnost mluvit přímo k nepříteli. Po celý první rok války řvaly německé megafony do francouzských pevností, že Němci nebojují s Francií, že je to válka Britů, nikoliv Francouzů. Vztít smysl boje bývá základní směrnicí každé, zejména německé propagandy. Vztít naději na vítězství je účelem snad každého slova, jež je posíláno nepřátelskému národu. Útok propagandy začíná dlouho před počátkem formálního nepřátelství. Zejména propaganda ve vlivných kruzích národa je prováděna po léta před vypuknutím války. Názorová, politická a mravní rozvrácenost doby skýtá skvělé možnosti naočkovat myšlení, jež podlamuje ducha odporu. Hledají se zrádové a kavky. Kolik t. zv. pacifistů pracovalo pro Němce v západních státech, aniž jim napadlo, že pracují proti zájmu národa. Kolik izolatio-

nistů ve Sp. Státech věřilo do nedávna, že činí to nejlepší pro svůj národ. Strach určitých skupin před sociálními změnami byl Němci využit s dokonalostí dnes už slavnou. — Třebaže již minulé války přinesly náznaky psychologického působení na zázemí, je to současný zápas, jemuž je nutno přičíst vznik moderní psychologické války.

Válka hospodářská je naproti tomu metodou starší a byl to zápas let 1914-18, jenž jí dal základní formu. Vyšlo se přímo ze zkušeností minulé války a proto také měl oboustranný hospodářský boj hned od počátku jasnější charakter. Hlavní potíží prvních 18 měsíců minulé války byl postoj Spojených Států k tak zv. neutrálnímu obchodu. Neutrální státy byly výkonným průvodcem amerického zboží do Německa. Tato nesnáze tentokrát odpadla. Stanovisko Spojených Států je od počátku jasné. Proti neutrálním státům byla uplatněna zásada zavedená r. 1916 Robertem Cecillem, že jest jim povolováno dovážet jen tolik, kolik dovážely před válkou, t. zn. pro vlastní potřebu. Ruská šterbina v blokadě se ukázala velmi úzká. Pád Francie pak dokreslil obraz, jenž se rýsoval od počátku boje. Německo ovládlo evropské trhy (mimoruské) a bylo odříznuto od trhů zámořských (výjma Severní Afriky). Tato blokáda, ještě víc než minulé, je blokadou Evropy. Účinky blokády jsou podobné, jako ve světové válce, jenže tentokrát obyvatelstvo Evropy strádá s Němci daleko hůře. Chudost stravy je chronická. Scházají zase zejména tuky. Nedostatek krmiv tlačuje bez toho již nedostatečný chov dobytka. Válečný průmysl vyžaduje řadu speciálních kovů, kterých nemá Německo ani obsazené státy. Vzhledem k tomu, že těchto kovů je třeba jen v omezených množstvích, dovedli si Němci dosud pomoci. Tiživou starostí je však nafta a její deriváty, zejména benzin a mazadla. Přes to, že Němci mají k dispozici sotva polovinu množství, jež spotřebovala v míru území jimi dnes obsazená, uměli Němci s tím vyjít. Nafta je typickým příkladem toho, že současné blokády scházely dosud jeden velmi významný faktor, aby nabyla plné účinnosti. Intensivní a vyčerpávající boje. Opořebení a ničení materiálu, zkáza zásob, vysoká spotřeba paliv. Boj s Ruskem je patrně takovou vyčerpávající fází. Omezená pobřežní doprava a ohromná území, jež překlenouti činí z německé dopravy problém neobyčejně vážný. O německé blokadě V. Británie možno říci, že je vedena podobně, jako v minulé válce. Letadla přišla na pomoc

ponorkám a minám. Ztráty stoupají a klesají, jsou bolestivé, nikoliv však rozhodné.

Stejně i vojenská stránka zápasu jeví těsnou souvislost s minulou válkou. Již primitivní palné zbraně vzaly smysl těžkým brněním. Člověk neunesl pancíř dosti silný, aby odolal kulím. Dělostřelectvo a rostoucí účinnost ručních zbraní zatlačila jezdeckvo z prvenství mezi zbraněmi. Pěchota se stala hlavní zbraní, avšak i ona byla přibita k zemi rychlopalnými zbraněmi a výbušnými střelami. Frontální útoky vyžadovaly nesmírných obětí a armády se počaly roztaňovat na obrovských prostorách, aby souvislou frontou zabránily obchvatům, jež se nabízel jako samozřejmé východisko. Světová válka přinesla nesmírné, milionové armády. Tyto v podstatě pěší, pomalé armády, s malými možnostmi manévru, ležely proti sobě, zaklety střelnou zbraní do nehybnosti. Světová válka naznačila, co bude vysvobozením. Tanková ofenziva Spojenců ukázala, že to bude motor, jenž ponese napříště pancíř. A skutečně, kdybychom se ptali, co technicky charakterizuje tuto válku, musili bychom říci, že je to motor. Motor tanku a letadla. Nejdůležitější podpurnou zbraní se stává letectvo. Letadlo opatřilo kromě toho další způsob překračování front, jak ukazuje stále rostoucí použití parašutistických jednotek a výsadek. Letectvo hraje aktivní úlohu v hospodářské válce útoky na nepřátelskou výrobu i ve válce nervů terorem náletů na města. Rovněž defenziva nese znaky dědičnosti po válce světové. Princip obrany rozčleněné do hloubky nabyl až extrémní platnosti. Útoky pancéřových jednotek se projevují v prunicích na stovky kilometrů a nebezpečí letadly nesených vojsk činí z celého státního území defenzivní bojiště.

Podobně i celá strategická koncepce této války roste z války světové. Mluvíme-li o strategii tohoto světového zápasu, nemyslíme na strategii vojenskou v úzkém slova smyslu, jejímž úkolem je hledat místo a čas bitev, směry tažení a hodnotit cíle. Bylo řečeno, že dnešní zápas je procesem daleko všeobecnějším, než jak jej zachycuje právní nebo vojenský pojem války. Je to strategie mocenského působení, strategie, používající válek tak, jako strategie války používá bitev.

Bylo řečeno, že současný konflikt je stavem nepřátelství, jenž roste a přetrvává z minulosti a zahušťuje se do různých forem, pro které z daleka nestačí obvyklá stupnice mezistátních vztahů. Obvyklé

kvalifikaci se vymyká na př. hospodářská válka, nedoprovázená válkou zbraní, jak to prováděly Spojené Státy v letech 1939-40, podmíněná válka námořní, jak ji prováděly do 6. 12. 1941, nebo válka faktická, neformální, jak ji pěstovalo Japonsko. Dnešní zápas je konfliktem potenciálním. Projevují se v něm síly všech účastníků i když nejsou ve válce všichni stejně na plno. Všichni vědí, kde je jejich místo. Na druhé straně jsou tu velké rozdíly v intenzitě, s jakou se jednotliví partneři v tom kterém okamžiku účastní boje. To, na čem záleží, je podíl síly, jaký do zápasu vkládají, nikoliv forma. Je docela myslitelné, že se ohromná síla Ameriky projevila v boji, aniž by formálně zasáhla. Avšak časové rozdíly v tomto faktickém začlenění sil mají prvořadou důležitost. Již světová válka jevila povážlivou nesynchronnost v zasazování sil. Britská pomoc Francii rostla pomalu a Spojené Státy začínaly, když už Rusko klesalo. V nynějším zápase byla tato nesoučasnost přímou příčinou války; je zřejmé, že časový kalkul je čepem německé strategie. Mali spojenci Západu byli rozdraceni dříve, než se velmocí vzpamatovaly; Francie se zhroutila dříve, než jí mohla pomoci V. Britanie a dávno před tím než by jí byla mohla pomoci Amerika, příliš rychle, než aby se Rusko odhodlalo k činu, spasnému pro Francii stejně jako pro ně samo. Němci se vyvarovali chyby, které se dopustili v minulé válce, kdy po tři roky se vrhali zoufale od jedné fronty ke druhé, nemohouce likvidovat žádnou z nich. Jako v této tak i v minulé válce byla převaha německé strany v připravenosti. A takové převahy ubývalo v boji proti potenciálně mohutnějšímu soupeři každým dnem. Byl to boj o rychlá rozhodnutí, jež Německo bojovalo a prohrálo. Každý odražený útok přihazoval naději na misku Spojenců a ubíral je s německé strany vah. Až se váhy obrátily. To, že tentokrát soupeři byli tak znamenitě „rozděleni v čase“, umožnilo Němcům zahájit boj a vésti jej z počátku úspěšně. Avšak přes to není ani v této válce tlak času o nic menší hrozbou. Příčinou toho jsou Spojené Státy. Tentokrát od prvního dne války bylo jisto, co Amerika učiní. Od prvního dne se možnosti Ameriky proměňují v sílu. Na německé straně se ví s jistotou ještě strašnější, než v letech 1916-18, že pomalé úspěchy nejsou úspěchy, že rychlost je vším, a že okamžik, kdy „dynamické mocnosti“ rychlost ztratí, kdy se zaklesnou v zápase, bude znamenat, že se váhy obrátily.